

UUTTA LUOVA OTE ITSEMURHIEN EHKÄISYÄ KÄSITTELEVÄN AMMATTIKÄYTÄNNÖN KEHITTÄMISESSÄ

Maila Upanteen väitöskirja käsittelee mielenterveysalan ammattihenkilöiden käsitystä itsemurhien ehkäisystä, ja sen tavoitteena on kehittää teoreettinen malli tämän työn analysoimisen pohjaksi. Tutkimus liittyy Suomessa vuosina 1987–1996 toteutettuun valtakunnalliseen itsemurhien ehkäisyprojektiin.

Tutkimus koostuu neljästä osasta, jotka on julkaistu artikkeleina alan tieteellisissä julkaisuissa, sekä yhteenveto-osasta. Kaikissa osatutkimuksissa oli tavoitteena kuvata ja tulkita ammattihenkilöiden käsityksiä kehitettyä analyysimallia apuna käyttäen ja arvioida tätä kautta mallin toimivuutta. Kolmessa ensimmäisessä osatutkimuksessa aineiston muodostivat itsemurhien ehkäisyprojektiin osallistuneiden 34 psykologin käsitykset itsemurhien ehkäisystä projektin eri vaiheissa. Ensimmäisen osatutkimuksen aineisto oli kerätty välittömästi itsemurhien ehkäisyprojektin aloittamisen yhteydessä vuonna 1987. Toisen osatutkimuksen aineisto on koottu vuonna 1989. Tällöin psykologit olivat osallistuneet projektiin kokoamalla aineistoa itsemurhan tehneiden osalta haastatteleamalla omaisia ja hoitohenkilökuntaa. Psykologit vastasivat kysymykseen ”Miten itsemurhia voidaan ehkäistä Suomessa?” projektin interventiojakson suunnitteluvaiheessa. Kolmas aineisto koostui samojen psykologien vastauksista kysymyksiin heidän ajattelunsa muuttumisesta projektin kuluessa, ja se tehtiin vuonna 1996 interventiovaiheen loputtua, projektin analysointivaiheessa. Neljäs

osatutkimus koski viiden eri alan ammattiryhmän tuottamia käsityksiä itsemurhien ehkäisystä. Aineisto koostui itsemurhien ehkäisyä koskevista toiminnallisista kehittämissuunnitelmista.

Väitöskirja keskittyy itsemurhien ehkäisyyn tähtäävien psykologisten interventioiden sisällön ja luonteen tutkimiseen. Psykologisten interventioiden tutkiminen on hyvin harvinaislaatuista varmaankin tutkimusalan vaikeudesta johtuen. Maila Upanteen väitöskirjaa voidaan hyvällä syyllä pitää uranuurtajana alallaan niin Suomessa kuin kansainvälisestikin.

Suomi on edelleen itsemurhien määrässä johtavia maita. Joka päivä Suomessa keskimäärin kolme tai neljä ihmistä kuolee oman käden kautta. Itsemurhat ovat suuri kansanterveydellinen ongelma Suomessa ja niiden ehkäisy vaativa kansallinen haaste. Maila Upanteen osoittaa väitöskirjassaan, kuinka vaativasta ja vaikeasta tehtävästä on kyse – tarkasteltiinpa sitä väitöskirjan teoreettisen taustan, empiirisen aineiston tai kehitetyn analyysimallin näkökulmasta.

Itsemurhien ehkäisyprojekti ja sen myötä myös väitöskirjan aineiston keruu osuvat ajankohtaan, jolloin yhteiskunnalliset muutokset olivat erittäin nopeita ja suuria. Yhteiskunnan yllättänyt syvä taloudellinen lama löi monella tavalla leimansa seurattuun ajanjaksoon. Yhteiskunnallisten arvojen koveneminen, taloudellisten arvojen ja vapaan kilpailun korostaminen, syrjäytyneiden määrän jyrkkä lisääntyminen

sekä samaan aikaan tapahtunut mielenterveyspalvelujen supistaminen ja ehkäisevän ajattelutavan ja työmuotojen kriisi eivät voi olla näkymättä tutkimuksen tuloksissa.

Ehkäisevän mielenterveystyön kriisi jatkuu yhä. Tämä on seurauksena taloudellisten voimavarojen puutteen lisäksi osaamisen ja ideoiden puutteesta. Syynä on myös mielenterveysalan työntekijöiden pessimistinen suhtautuminen ennaltaehkäisyyn mahdollisuuksiin. Mielenterveysalan henkilöstön uupuminen valtavan työpaineen alla vie preventiiviseltä ajattelulta pohjan, mutta myötävaikuttamassa on myös preventiivisiä koskeva näköalojen puute. Tästä kehityssuunnasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä Maila Upanteen väitöskirja antaa viitteitä.

Väitöskirja on monessa suhteessa hyvin arvokas ja ainutlaatuinen. Tutkimuksen aineiston muodostaa itsemurhien ehkäisyprojektin toteuttamiseen osallistuneiden psykologien ja muiden ammattihenkilöiden kirjalliseen muotoon saatettu ajatus- ja suunnittelutyö, ei vain tutkimuksen tarkoitusta varten kerätty aineisto. Aineisto mahdollistaa käytännön projektityöhön osallistuneiden psykologien ehkäisyyn liittyvien ajatusmallien kehityksen analysoinnin, koska aineisto koostuu 9 vuoden seurannasta. Tällainen aikasarjaa kuvaava aineisto tarjoaa erityislaatuisen mahdollisuuden projektin vaikutusten analysoimiseen psykologien ajattelun muuttumisen kautta.

Keskeistä kaikissa osatutkimuksissa olivat tutkijan kehittämän ana-

lyysimallin soveltaminen tutkimusaineistoon ja mallin toimivuuden tutkiminen eri aineistoilla. Tutkija on kehittänyt analyysimallin itsemurhien ehkäisyyn liittyvän teoreettisen tietämyksen ja käytännön kokemusten pohjalta. Keskeistä mallissa on fokuksen eli sisältöteeman määrittely. Kaikki muut tekijät, kuten vaikuttamistavan (strategy) ja vastuutahon (sector) määrittely, ovat seurausta siitä. Muita keskeisiä käsitteitä mallissa ovat tavoite (aim), interventioiden ajoitus (timing) ja interventioiden kohteen sijainti (location).

Tutkimuksissa on käytetty ensisijaisesti laadullista tutkimustapaa. Tutkija oli tuottanut aineiston analyysissa käytetyn teoreettisen, orientoivan kehityksen etukäteen tutkimustiedon ja ammattikokemuksen pohjalta. Kehityksen ja analyysin yksityiskohtaisemmat sisältöluokat sen sijaan tuotettiin empiirisen aineiston pohjalta. Aineiston luokittelun jälkeen tutkimuksessa käytettiin yksinkertaisia kvantitatiivisia menetelmiä.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että kehitetty analyysimalli toimi hyvin kaikkia aineistoja analysoitaessa. Sillä pystyttiin kuvaavasti analysoimaan käytännön työhön osallistuneiden psykologien ja muun ammattihenkilöstön ajattelua kehityksen eri vaiheissa. Sillä pystyttiin myös erottamaan tässä ajattelussa tapahtunut muutos.

Myös tutkimuksessa käytetty tapa analysoida raakamateriaalia eli työntekijöiden avovastauksia mallin

pohjalta on onnistunut. Kerrankin on tutkija tehnyt riittävästi teoreettista ajatustyötä luodessaan analyysimallia ja luottanut riittävästi omaan ajatteluunsa. Aineiston analysoinnissa käytetty yhdistelmä teoreettisesti tuotetun mallin pääsisältöjen ja aineiston sisällön analyysiin pohjaavien yksityiskohtaisten sisältöluokkien luomiseksi on erittäin onnistunut. Näin tutkija on onnistunut tavoitteessaan: uutta luovan otteen kehittämisessä.

Tulokset osoittivat, että psykologien käsitys itsemurhien ehkäisystä ennen projektin alkamista oli monipuolinen. Se käsitti akuutin itsemurhavaaran ja kriisitilanteet ja toisaalta yhteiskunnallisen ilmapiirin, arvot ja asenteet, kasvatustavat ja sosioekonomiset ongelmat. Laaja näkemys ehkäisevistä keinoista säilyi tutkimuksen seuraavissa vaiheissa, mutta tuloksissa näkyi myös selvästi ajattelun muuttuminen realistisemmaksi ja yksilö- ja hoitokeskeisemmäksi.

Suurin puute mallissa on, että siitä puuttuvat osiot, jotka voisivat kuvata ehkäisevän työn tuloksellisuutta ja tehoa. Kolmen ensimmäisen osatutkimuksen osalta aineistoon ei voi kuvitellakaan sisältyvän tällaisia osioita, mutta sen sijaan neljännen osatutkimuksen, jossa aineistona olivat konkreettiset itsemurhien ehkäisyyn tähtäävät suunnitelmat eri ammattiryhmien kuvaamina, olisi uskonut sisältävän tällaisia huomioita. Tarkoitan palautetta siitä, mitä tavoitteita on saavutettu, ja kommentteja siitä, miten palautetta

kerätään. Palauteosion sisällyttämisen malliin lisäisi sen merkitystä ja käyttökelpoisuutta

Väitöskirjan tekijä on selvästi sitoutunut vetämäänsä itsemurhien ehkäisyprojektiin ja siinä tehtyihin ratkaisuihin. Tämä sitoutuminen näkyy tutkimuksen arviointiosassa. Tutkija ei arvioi tehtyjen ratkaisumallien, kuten tapahtuneiden itsemurhien tarkan tutkimisen interventiovaiheen pohjana, merkitystä tutkimuksen tulosten kannalta, vaikka sillä käsitykseni mukaan on erittäin keskeinen vaikutus tutkimuksen kohteena olleiden psykologien ajatteluun. Toisenlaiset ratkaisumallit olisivat todennäköisesti tuottaneet toisenlaisia tuloksia. Tämä nostaa esille keskeisen kysymyksen ehkäisevien interventioiden teoreettisesta pohjasta. Mikä merkitys on sillä, että ne usein pohjautuvat tietoon psyykkisten häiriöiden muodostumisesta, epäonnistuneista ratkaisuista sen sijaan, että ne perustuisivat normaaliin kehitykseen ja selviytymismalleihin. Tämä kysymyksenasettelu on merkityksellisin teoreettinen kysymys, minkä väitöskirja nostaa esille.

SALLI SAARI

MAILA UPANNE
PROFESSIONAL PARADIGMS
OF SUICIDE PREVENTION
EVOLVING A CONCEPTUAL
MODEL
SAARIJÄRVI: STAKES, 2001
89 s.